

(ע"ב) 'דקיטרא במיא אהדוקי מיהדק'. לפרש"י ותוס' מדובר בקשר רפוי ולכך אינו מהווה חציצה ממש [אף על פי שאינו נצרך לבגד], ומכל מקום בקדש הצריכו להתירו משום שהקשר מתחזק ומתהדק במים לכן החמירו בו להחשב כחציצה. ואילו הרמב"ם מפרש בכלי עץ שחלקיו מקושרים זה לזה, ובקודש מתיר ומנגב, שמא יש בין החלקים דבר החוצץ כפי שמצוי להיתפש שם לכלוך. ופירוש 'דקיטרא במיא אהדוקי מיהדק' – גם בשעה שהוא במים, אוזח את המונח שם בין הקשרים, שלא ככלי בתוך כלי, כיון שבאים במים המים מציפים את הכלי העליון ומרופפים מקום מגעם (עפ"י מרומי שדה).

*

'ארבעה מדרגות אשר נתכנו בשם 'עולם הבא'; –
א. שלימות העולם הזה, דהיינו הדבקות בהשם יתברך...
ב. עולם הבא שבא לאדם תיכף אחר מותו, שמתדבק בגן עדן תחתון ועליון.
ג. כשבא משיח, כשם שאותן שהם בגופין בעולם הזה ויבואו למדרגת 'כתנות אור', כן יזכו הנשמות גם כן ליותר מדרגה, לכנוס לפני ולפנים – לירושלים של מעלה.
ד. תחית המתים, יום הדין הגדול הנצחי עדי עד...
וזהו שסדרו 'אין כערבך בעולם הזה...'. ויש הזוכה למדרגה ראשונה ואין זוכה לשניה, ויש שזוכה אף לשניה ואין זוכה וכו' – כי כל מדרגות של מעלה מדקדקין ביותר, וכהא דתנן בגדי עם הארץ מדרס לפרושים, בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה, בגדי אוכלי תרומה מדרס לאוכלי קדש' (מתוך של"ה פסחים תכד).

דף כב

'למאן דאמר משום גזירה שמא יטביל מחטין וצינוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד – סל וגרגותני שאין בפיהן כשפופרת הנוד, ליכא'. מכאן מדייק החכם-צבי (מ, הביאו בפתחי תשובה יו"ד רא, לח), שנקבים קטנים רבים אינם מצטרפים להיות כנקב של שפופרת הנוד לערב מקוואות, כי אם נאמר שמצטרפים, מדוע הוצרכנו לומר שבכלים אלו הואיל ואין פתחן צר אין לגזור הלא גם אם היה פתחן צר מועיל להטביל בהם כלים מפני שהם מלאים נקבים קטנים שהמים עוברים דרכם? ואולם הראבי"ה (הביאו המרדכי בשבועות פ"ב) סובר שנקבים קטנים מצטרפים. וכן פסקו השלחן ערוך והרמ"א (יו"ד רא, נב), ולכן התירו לחפור בור סמוך לנהר ולטבול בו, הגם שמכיל פחות מארבעים סאה, משום חיבור המים לנהר דרך הנקבים הזעירים שבקרקע [כדברי הגמ' 'ארעא כולה חלחולי מחלחלא'. ודוקא בין שתי מקוואות חסרות אין מועיל חיבור כזה, אבל בין מלאה לחסרה – מועיל]. ולפי שיטתם יש לפרש דברי הגמרא באופן זה: 'סל וגרגותני שאין בפיהן כשפופרת הנוד ליכא' – אין דין פסול זה של נקב פחות משפופרת הנוד משום שהם מלאים נקבים ולעולם נחשבים כיש בהם נקב רחב. ולא כפירוש הרגיל שאין בהם מציאות כזו של נקב צר. [ולפירוש זה מובן הקשר בין שני הדינים שאמר רבא; סל וגרגותני שמילאם כלים והטבילם – טהורים כיון שהנקבים מועילים לחבר את המים שבתוך הסל עם שאר המקוה המלאה. לעומת זאת מקוה שחלקוה

בסל, כיון שאין מקוה שלמה בשום צד, אין מועילים הנקבים לחברם כאחת. כן פירש הר"ש במקואות, כפי המבואר בזבח תודה].

להלכה פסקו הרבה אחרונים להחמיר [בטבילת נדה] כשיטת החכם צבי הגם שהיא מנוגדת לשיטת השו"ע והרמ"א, משום 'ספיקא דאוריתא' (עפ"י חזון איש או"ח כקד, לדף טו אות ה. וע"ע גליונות הקה"י. וע' פירוש נוסף בכוונה הגמרא בספר דבר אברהם ח"א יז,יא).

'דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעיני דאיכא מ' סאה במקום אחד'. הר"י כתב להוכיח מכאן שאף במעין צריך ארבעים סאה במקום אחד לטבילת אדם שהרי אין מדובר בגמרא על בור מים, שאין שם חילחול וחיבור, אלא במעין, ועל זה אמרו שצריך ארבעים במקום אחד (מובא בתוס' פסחים יז: נזיר לח. ולזה הסכים הרא"ש הל' מקואות סו"י א – 'כי אין להשיב על ראייה שהביא, וכן מובא בר"ש מקואות ה,ב ובסמ"ג ע"ש רמח). ואולם אין כן דעת הרמב"ם והראב"ד (בעלי הנפש ריש שער המים) והרשב"א (תורת הבית שער המים יא) ועוד. והם יפרשו שמדובר כאן בכגון שני בורות שאע"פ שהקרקע שביניהם מחלחלת ואינה אטומה, צריך שיהיו ארבעים סאה במקום אחד (כן פירש התור"ד. וע"ע בשו"ת הר"ן סו).

וכעין זה כתב הגר"א (יו"ד רא סק"ו) על ראית הר"י: 'ולי אין ראייתו של ר"י מובנת כלל, דאטו שאובים לא יוכלו לילך בגידי הקרקע, והרבה סילונות של מים שהולך בתוך הבור והבור לא נתמלא והמים הלכו בגידי הקרקע, וכתבו בספרי הטבע שכמה פעמים מצאו דגים בתוך בורות מים מכונסים, ועוד כתבו שהניחו בתוכן דגים ועשו בהם סימנים בטבעות כסף ומצאום בנהרות, וכמה מעשים כזה...'. (וע"ע בחדושי הנצי"ב כאן ובתשובתו ח"ב מ; חזו"א קסט).

ז'הני מילי בכלי טהור אבל בכלי טמא מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא סלקא להו נמי לכלים דאית ביה'. מדברי התוס' מבואר שאף לקודש מותר להטביל כלי בתוך כלי כשהחיצון טמא (וכן נראה מפשט דברי הרמב"ם הל' אבות הטומאות יב,א). ואולם מרש"י משמע שאין התר אלא בתרומה [ומשמיענו שאפילו כשאין בפיו כשפופרת הנוד מותר] אבל בקודש אסור, גזרה שמא יטביל עם הארץ כלי בתוך כלי גם כשהחיצון טהור (כן כתב מהרש"א).

ולכאורה כשיש בפיו החיצון כשפופרת הנוד הרי זו גזרה לגזרה; כלי טמא אטו כלי טהור, וטהור גופא אינו אלא גזרה שמא יטביל כשאין בפיו כשפופרת הנוד. ולולא דבריו היה נראה שזה שכתב רש"י 'לתרומה' היינו משום מה שאמרו בסיפא, שאם אין החיצון טמא טובל בו כשיש בפיו כשפופרת הנוד, שזה אינו בקודש.

אלא שלפי זה צריך לדחוק ברש"י במשנה שזה שכתב ששני הכלים טמאים, אינו אלא לרבי אילא ולא לרבא. ואפשר לפי שרצה לפרש המשנה בכל אופן, גם כשאין בפיו כשפופרת הנוד, שזה אינו כשר בתרומה אלא בששניהם טמאים (כן כתב הרש"ש במשנה), וכדרכו של רש"י לפרש המשנה כפשטה אף אם אינו כפי מסקנת ההלכה – ע' בענין זה במובא ביוסף דעת חולין קכג. וע"ע רש"ש יבמות נג ובכורות לה; רעק"א שבת מד. צל"ח פסחים לא סע"ב; (מהרש"א יבמות נ); תו"ט מנחות טד, [וכשר הדבר לפרש כן במשנה שהגמרא סדורה עליה, ולא כן בפירוש המשנה בלא גמרא]; חדושים ובאורים ריש עירובין בבאור דברי רש"י שם.

וכן יש לציין לרש"י רפ"י דעירובין (ובשפ"א); ושם כג. (ד"ה אם) מפרש כהסל"ד [וצ"ע שקושית רעק"א שם, מה גם שרעק"א עצמו בתשובה (ח"א יד) הביא כלל זה]; רפ"ב דפסחים רד"ה כל שעה; כתובות סט: (ע"ש בתד"ה המשליש). שו"ר בזבח תודה שצדד כן. וע"ע בטורי אבן, מרומי שדה ושפת אמת).

'שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו' – שאם לא נאמינהו

על טהרת יין ושמן, יבנה במה לעצמו ויביא עליה יין ושמן, וכמו כן יעשה פרה אדומה כדי שתהא הפרה בידו לצורך הקדשים שאצלו (תוס' יום טוב פרה ה,א. שודאי עם הארץ אינו חשוד לאכול קדשים בטומאה כשיודע על הטומאה, כי אינו חשוד לעבור בידועין על איסורים, אלא לפי שאינו יודע וזו בטהרות לכך תולה שהוא טהור וקדשיו טהורים, אבל אם יודע שהוא טמא, ודאי לא יאכל תרומה או קדשים (וכמו שכתבו המנחת-הינוך רפ, יז, ובהדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ז) – לכך נצרך הוא לפרה אדומה.

'כמאן מקבלינן האידינא סהדותא מעם הארץ כמאן כרבי יוסי'. נחלקו הראשונים בדבר; שיטת הרי"ף (בפסחים מט) והרמב"ם (עדות יא כהכס"מ), וכן פסק בשלחן ערוך (ח"מ לד, יז), שהמדובר כאן בעם הארץ שאינו במקרא ובמשנה אבל ישנו בדרך ארץ ובמצוות, שאינו חשוד על שבועה וגזלנות, ובוה נחלקו חכמים ורבי יוסי האם מקבלים אותו לכתחילה אם לאו, אבל אם אינו בדרך ארץ ובמצוות – פסול אף בדיעבד [ואפילו לא ידענו בו בבירור ברשעות, כי אז הוא פסול בלאו הכי מטעם 'רשע']¹. והרא"ש והתוס' (בפסחים שם) חולקים וסוברים שאפילו עם הארץ שאינו בדרך ארץ ובמצוות מכשירים אותו שלא מן הדין כרבי יוסי, 'שאם היינו מרחקים אותם ביותר היו עושים דת לעצמם וממנים להם דיינים מתוכם'.

'בית שמאי אומרים אינו מציל... מפני שהוא טמא על גבי עם הארץ'. אין להוכיח מכאן שדבר הטמא מדרבנן אינו חוצץ בפני הטומאה, כי יש לומר ששונה כאן שגזרת טומאת עם הארץ היא משום חשש טומאה דאורייתא ויש לומר שעשו את הספק כודאי, ולכך דינו (מדרבנן) כטמא מן התורה ואינו חוצץ, אבל בשאר טומאות מדרבנן כתבו ראשונים להוכיח שחוצצים בפני הטומאה (עפ"י ר"ש אהלות יג,ה).
ע"ע כעין חילוק בנושאים שונים – שו"ת דובב מישרים ח"ג ב; אחיעזר ח"ג פג,ג; חדושי הגר"ר בנגיס ח"א יב,ה.

(ע"ב) 'כלי שנטמאו אחוריו במשקין – אחוריו טמאין, תוכו אוגנו אזנו וידיו טהורין' לפי שטומאת משקים לכלים מדרבנן, לכך עשו חכמים היכר להבדילה מטומאה דאורייתא, כדי שלא ישרפו עליה תרומה וקדשים (בכורות לה.).

'בית הצבטיטה... אמר רבי יוחנן: מקום שבני אדם צובעין'. יש מפרשים (דלא כפרש"י): נקיי הדעת נמנעים מלהניח פיהם בשתייתם במקום שכל אדם שותה בכלי, ומשנים ושותים משפת הכלי שאצל האוון, בניגוד לשאר בני אדם שרגילים לשתות מהצד שכנגד האוון, שהרי תופשים באוון ומטים הכלי ושותים (עפ"י רב שרייא ורב האי גאונים; וכ"פ הערוך [וע"ע פירושים נוספים בפירוש המשנה לרמב"ם ובתורי"ד]). ומשמע אע"פ שאין זה מקום חלוק ומוגדר לעצמו, מ"מ כיון שהוא משמש לאנשים מסוימים ולא לאחרים, נחשב כמקום חלוק.

*

'לגדול אחד. בדבר שיש לך איזה חשש לקבוע מקומך בבני ברק מצד שבתוך דברי תורה איכא פעמים שאתה אומר שלא כדברי החזון איש וצ"ל – לא מובן שום חשש בזה ואדרבה זהו כבודו אשר מזכירים שיטתו בד"ת ומעיינים בדבריו אף שהמסקנא דחכם המעיין הוא שלא כדבריו, ולא עלה כלל על דעת החזון איש וצ"ל שלא ימצאו ת"ח שיפלגו עליו ולא שייך שיקפיד ע"ז, דאדרבה האמת והשלום אהבו כדאיתא ביבמות י"ד ע"ב על פלוגתא דבית שמאי ובית הלל, וענין שפתותיו דובבות הוא אף כשמזכירין

דברי החכם וחולקין עליו, אבל ודאי צריך להזכיר בדרך ארץ, ורבי יהושע שהושרו שינוי מפני תעניותיו לא היה משום שהקשה על דברי בית שמאי אלא מפני שאמר בבטול בושני מדבריכם בית שמאי, אבל בלשון דרך ארץ ודאי שליכא שום קפידא לא על מה שמקשין על דברי החכם ואף לא על מי שחולקין עליו, ואדרבה מפורש בב"ב סוף דף ק"ל שאמר רבא לתלמידיו רב פפא ורב הונא בריה דר"י דאם יהיו להם קושיות על פסקא שלו אסור להו לזון כדבריו דאין לדיין אלא מה שענינו רואות, והוא הדין באיסורים, ורק אמר שלא יקרעו פסקא שלו לבטל דבריו דאי הואי בחיים דלמא אמינא לכו טעמא, ופי' רשב"ם ושמא גם אתם תמצאו תירוץ לקושיתכם, אבל כל זמן שלא מוצאין תירוץ אסור להם להורות כרבא אף שהיה רבם, וא"כ כל שכן וכל שאין לחוש מלהקשות ומלחלוק על גדולי דורותינו אף הגדולים ביותר אבל באופן דרך ארץ, שלכן ליכא שום חשש ושום קפידא להשאר בבני ברק ולומר שיעורים, ואדרבה יהיה מליץ יושר בעדך על שאתה מעיין בספריו (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג פח)

ובספר רוח חיים להגר"ח מוולאזין כתב (אבות א, ד): '... ואסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם, ולפעמים יהיה האמת עם התלמיד, וכמו שעץ קטן מדליק את הגדול. וזה שאמרו 'הי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק... – מלשון ויאבק איש עמו, שהוא ענין התאבקות מלחמה כי מלחמת מצוה היא, וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בארץ ונשמתם בשמי מרום המחברים המפורסמים וספריהם אתנו, הנה ע"י הספרים אשר בבתינו, בתינו הוא בית ועד לחכמים אלה, הוהרנו גם כן וניתן לנו רשות להתאבק וללחום בדבריהם ולתרוץ קושייתם, ולא לישא פני איש רק לאהוב האמת, אבל עם כל זאת יוהר בנפשו מלדרב בגאווה וגודל לבב באשר מצא מקום לחלוק וידמה כי גדול הוא כרבו או כמחבר הספר אשר הוא משיג עליו, וידע בלבבו כי כמה פעמים לא יבין דבריו וכוונתו, ולכן יהיה אך בעונה יתירה באמרו אם איני כדאי אך תורה היא וכו' וזה שאמר 'הוי מתאבק' כנ"ל אך בתנאי 'בעפר רגליהם' – רצונו לומר בעונה והכנעה ולזון לפניהם בקרקע'.

דף כג

'הא מני רבי חנניה בן עקיבא היא דאמר לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה...' יש מפרשים: לא שמעמידיים משנתנו כרבי חנניה ודלא כחכמים אלא כוונת הגמרא כס ברת רבי חנניה, אבל באמת גם חכמים מודים בעניננו שלא גזרו אלא לקודש. וכשם שמודים חכמים שם שלא גזרו אלא לחטאת ולא לקודש כמו שכתבו התוס' (עפ"י חזון איש או"ח קכט; פרה ה, כו. ודלא כפי שפירש הכסף-משנה, וע' גם בטורי אבן).

'משום מעשה שהיה' (מתוך 'יוסף דעת' מהדו"ק, תשנ"ב)

בכמה מקומות מצינו שחכמינו ז"ל תקנו תקנות וגזרו גזירות משום מאורע של כשלון או של נזק חמור, כמעשה בסנדל שטימא קודש; גזירת 'סנדל המסומר' (שבת ס); מעשה שהיו רצין ועולין בכבש ודחף אחת את חבירו' וכו' (יומא פ"ב מ"ב) ועוד.

ויש להבין מדוע הוצרכו שיבוא הדבר לידי מעשה כדי לתקן ולגזור, והלא החכם רואה את הנולד? ואם החליטו בדעתם שאין צורך באותה תקנה, וכי מעשה חד פעמי ישנה את טעמם? וכן יש להבין דעת רבי חנניה בן עקיבא המובאת בסוגייתנו שלא גזרו אלא בדומה למעשה ממש, בספינה ובירדן וכו' – מה טעם יש בזה?

אמנם מבואר בספרים שכל תקנה וגזרה, כל דין וכל מאמר של חכמינו ז"ל, לא נקבעו עד שראו חכמים

עטה"ק. אבל הרי"ד סובר (בתוספותיו להלן כד.) שלדעת האומר צירוף-כלי דאורייתא ולמ"ד רביעי בקודש דאורייתא – יש צירוף-כלי ודין רביעי בחולין שנעשו עטה"ק.

ג. עירוב מקוואות כשופרת הנוד, כעוביה וכחללה, שהן שתי אצבעות חוזרות למקומן (= שאדם יכול לגלגלן בתוך חלל הקנה שנותנים בפי הנוד) – שאם יש מקוה חסרה בצד מקוה מלאה וצינור בשיעור זה פתוח ביניהן, הרי הן כמקוה אחת וטובלים בהם. [ולבית שמאי אין עירוב עד שתיפחת ברובה, המקוה החסרה לשלמה. ע' מקואות ד,ה; יבמות טו.].

התוס' הקשו מכמה מקומות וכתבו לישב בכמה אופנים; רבנו תם אמר ששיעור שופרת הנוד אמור רק בחלל הנקב אבל המים שבמקום הנקב, די בכך שיש בהם טופח על מנת להטפיה לערב המקוואות.

ור"י הקשה על כך ומצריך גם במים המחברים כשיעור רוחב שופרת הנוד [מלבד במקום מדרון שלר' יהודה די בפחות מכן משום 'גוד אחית'. ויתכן שאף במקום ישר מועיל לרבי יהודה בטופח ע"מ להטפיה. אבל חכמים חולקים]. ודוקא לענין מקוואות אבל לענין השקת מים טמאים לטהרם אין צריך כשופרת הנוד [אף לא בנקב עצמו. ע' דבר אברהם ח"ב טו,ב; דובב מישרים ח"א נב. ויש חולקים – ע' טורי אבן].

אפשרות שלישית כתבו התוס': אם בין המקוואות מפסיק כותל, צריך שיהא בו נקב ברוחב שופרת הנוד [גם במים עצמם]. אין שם כותל אלא קרקע שוה – די בחיבור של טופח על מנת להטפיה. [ויש מצריכים מים כקליפת השום. עפ"י רמב"ם סמ"ג רמ"ה – מובא בשו"ת הריב"ש רצב]; חיבור שמעל גבי כותל – שיעורו במים כקליפת השום על רוחב שופרת הנוד.

דף כב

כא. א. האם ובאלו אופנים מותר להטביל כלי בתוך כלי?

ב. מקוה שחילקו בסל וגרגותני, מה דינו?

א. כאמור לעיל, מטבילים כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקודש. לרבי אילא הטעם הוא משום חשש חציצה, ולרבא משום גזרה שלא יטביל בכלי שאין בפיו כשופרת הנוד. וכבר נחלקו בדבר תנאים בברייתא.

סל וגרגותני (= מין סל גדול) שמילאם כלים והטבילם – לרבי אילא אסור בקודש ולרבא מותר כי פי הסל והגרגותני לעולם רחב ולכן לא גזרו בהם.

היה הכלי החיצון טמא, לרבי אילא אינו נטהר לקודש משום חשש חציצה, ולרבא נטהר, ואפילו הפנימי נטהר גם כשאין בפיו החיצון כשופרת הנוד – מתוך שעולה לו טבילה לכלי החיצון כולו, עולה גם לכלים שבתוכו (עפ"י תוס' ורמב"ם).

א. מהרש"א פירש בדעת רש"י שלקודש אסור להטביל כלי בתוך כלי אפילו החיצון טמא, ורק לתרומה מותר כשהחיצון טמא אפילו בין בפיו כשופרת הנוד.

ב. התוס' דייקו מלשון הגמרא שאף בדיעבד הטביל כלי בתוך כלי לא עלתה טבילה לקודש, והקשו על כך.

ג. מפשטות דברי הרמב"ם (אבות הטומאה יב,א; מקואות ג,כו) נראה שאף על פי שפסק כרבא, סובר שאין חילוק בין שאר כלים לסל וגרגותני. (והרש"ש כתב שגרסתו נגמרא הפוכה. וכדבר אברהם ח"א

יז) פירש דעת הרמב"ם באופן אחר. ובזבח תודה פירש בדעת הרמב"ם שבסל וגרגותני יש להקל בקודש רק אם שניהם טמאים, ובשאר כלים אין להקל אלא כשהחיצון טהור).
 הטורי-אבן צדד לומר שרבי אילא מודה לגזרת רבא אלא שאמר טעם נוסף. אך לבסוף חזר בו מדבריו, וכן נקטו שאר המפרשים (ע' שפת אמת; דבר אברהם ח"א יז, ד).
 ד. כתבו פוסקים (וכן דייקו מלשון רש"י): בכלי כבד או כשכמה כלים נתונים זה על גבי זה ומכבידים, יש לחוש משום חציצה אפילו לחולין. לא דנו בגמרא אלא בכלי קל (עפ"י מרדכי סוף ע"ז; יו"ד רב).
 ה. יש להקל מפני כמה צדדים, להטביל כלים בתוך כלי פלטיק מרושת שהוא נתון במקוה [כדי שהכלים הקטנים לא יאבדו] (עפ"י שבט הלוי ח"ט קפח. 'המהמיר יחמיר על עצמו ולא ירעיש עולמות על זה. מכל מקום כל זה אמרתי בכלי פלטיק, ובמתכת עוד אעיין בל"ג...').

ב. אמר רבא: מקוה שחלקוהו בסל וגרגותני – הטובל שם לא עלתה לו טבילה כי צריך שיהיו ארבעים סאה במקום אחד, והלא המימות שבקרקע מחוברים זה לזה ואעפ"כ צריך ארבעים סאה נקיים במקום אחד.
 א. דוקא כשחילק המקוה מן הקצה לקצה ופיהן חוץ למקוה, אבל אם לא חילק מכל צד, טובלים ואין כאן חציצה כלל (תורי"ד).
 ב. נראה מפירוש רבנו חננאל שאם הסל טמא, מתוך שעולה לו טבילה לטהר עצמו מועילה הטבילה לכלים שהטביל בשני צדיו (עפ"י זבח תודה).

כב. א. האם מקבלים תרומה מעמי הארץ, וכן יין ושמן לצורך נסכים?

ב. האם מקבלים עדות מעם הארץ?

ג. האם כלי חרס של עם הארץ מציל בצמיד פתיל?

ד. האם מותר לשאול כלים מעם הארץ ולהשתמש בהם לטהרות?

ה. האם עמי הארץ נאמנים על טהרת טבילה באדם ובכלים, וכן על טהרת פירותיו?

ו. עם הארץ שבא לזהות שלישי ושביעי, מה דינו?

א. אין מקבלים מעמי הארץ תרומה, משום שאינם נזהרים בטהרה. ובשעת הגתות והבדים וברגל, נאמנים עמי הארץ על טהרת התרומה ומקבלים מהם (כדלהלן כד). יכול עם הארץ לשייר מפירות שלא הוכשרו לקבל טומאה ויתנם תרומה לעיני הכהן (עפ"י גמרא להלן כה. ותוס'). ונאמן עם הארץ לומר פירות אלו לא הוכשרו לקבל טומאה (כדלהלן).

מקבלים מעמי הארץ יין ושמן לצורך נסכים (וכן נאמנים על שמירת מי-חטאת. תוס' עפ"י התוספתא) – משום איבה, וכשיטת רבי יוסי [וחכמים חולקים. פסחים מט], שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו [אבל בתרומה אין חשש איבה שהרי יכול ליתן תרומתו לכהן עם הארץ חברו].

ב. אמר רב פפא: כמי מקבלים אנו עתה עדות מעם הארץ – כרבי יוסי.

לדעת הרי"ף (בפסחים מט) והרמב"ם (וכן פסק בשלחן ערוך חו"מ לה, יז), אין מקבלים עדות מעם הארץ אלא אם ישנו בדרך ארץ ובמצוות [וגם בזה חכמים אסרו לכתחילה], אבל בלאו הכי פסול. והרא"ש והתוס' חולקים ומכשירים אפילו אינו בדרך ארץ ובמצוות.

שאלות ותשובות לסיכום מסכת חגיגה

ג. לדברי בית הלל, כלי חרס מציל על הכל (שאם היה מוקף צמיד פתיל והוא באהל המת – מה שבתוכו טהור. וכן אם הוא מפסיק בין הבית לעליה וגבו אל המת, חוצץ בפני הטומאה). ולבית שמאי, אינו מציל אלא על אוכלים ומשקים ועל כלי חרס שאין להם טהרה במקוה [ואם אתה אומר לו טמא, לא ישמע לך], אבל לא על כלי שטף, שהואיל ויש להם טהרה – כשהחבר שואל ממנו צריך לטבלו.

יש אומרים שרבי יהושע הסכים לבסוף לדברי בית שמאי ונקט כמותם (עפ"י ראבי"ה קנא; תור"י החסיד ברכות נב. וכן הוא בתוספתא אהלות ה, לפי הגהת סדר הדורות ערך ר' יהושע בן חנניה).

ד. שואלים כלים מעם הארץ אבל צריך להטבילם, ואין צריכים הזאה שלישי ושביעי אם אומר שהוא טהור מטומאת מת.

ה. נאמן עם הארץ על טהרת טבילת טמא מת. לאביי אינו נאמן אלא על טהרת גופו [שמותר שהחמרת עליו בתחילתו, כשבא להוות שלישי ושביעי, הקלת עליו בסופו לענין טבילה מפני שנוהר בטבילתו שלא יצטרך לה שוב] אבל לא על טהרת כלים. ולרבא אף על כלים נאמן אם אומר מעולם לא הטבילתי כלי בתוך כלי, אבל אינו נאמן לומר הטבילתי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד. כיוצא בזה שנינו בברייתא, נאמן ע"ה לומר פירות לא הוכשרו לקבל טומאה, אבל אינו נאמן לומר הוכשרו ולא נטמאו. א. נאמן עם הארץ לומר שלא נטמא גופו במת כלל (עפ"י מהרש"א).

ב. במה דברים אמורים כששאלו ואמר טהור הוא, אבל הלוקח כלי מרשות עם הארץ בסתם, חוששים לו שמא טמא מת הוא ומזים עליו שלישי ושביעי (רמב"ם מטמאי משכב ומושב יא, יב).

ו. עם הארץ שבא להוות, אין מזים עליו עד שיעשה בפנינו שלישי ושביעי – שמא היום נטמא. דין זה אמור הן באדם הן בכלים, אין מזים עליהם אלא אם יעשה בפנינו שלישי ושביעי. ואינו נאמן על טהרת כלים אלא כשאומר שלא נטמאו מעולם בטומאת מת (תוס' עפ"י התוספתא. ובלקוטי הלכות מובא שנאמן לומר שהיתה הזאה שלישי ושביעי וטבילה כדין).

כג. כלי שנטמאו אחוריו / תוכו / אזנו / בית הצביטה שלו – מה דינו?

כלי שנטמאו אחוריו במשקין שהיא טומאה דרבנן – תוכו, אוזנו (= שפה מסביב הכלי) אוזנו ובית הצביטה [שמואל פירש: בית צביטתו, ידיו. רבי יוחנן: מקום שנקיי הדעת צובעים (= חקק בתחתיתו שהם מטבילים שם. רש"י)] טהורים. נטמא תוכו – כולו טמא. ודוקא לתרומה, אבל לקודש נטמא אחד מהם נטמא כולו. לפרש"י בדברי רבי יוחנן שבית הצביטה הוא חקק שבשולי הכלי, אם נטמא בית הצביטה – נטמא כולו, כדין נטמא תוכו. אבל לשמואל בית הצביטה הוא כאחוריו וכאוזנו שאם נטמאו לא נטמא תוכו (תוס').

בטומאה דאוריתא אין חילוק בכלי, וכל שנטמא מקצתו נטמא כולו.

א. כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, ולדעת הרמב"ם (אבות הטומאות ז, ג. וע' כלים יג, ד) כלי חרס שיש לו תוך, מקבל טומאת אחורים ממשקים שנגעו בגבו, טומאה דרבנן.

ולגרסת רש"י (בשבת טז), כלי חרס מיטמאים מאחוריהם במקום החקק שבתחתיתם לפי שיש לו שם 'תוך' [ופעמים הופכים הכלי ומשתמשים בבית קיבול זה. רבנו שמואל]. והתוס' (שם) צדדו לומר (גם בדעת רש"י) שאין מיטמאים מאחוריהם אלא מדרבנן ואין מיטמא בכך הכלי כולו אלא הגב [ולצד זה דעתם נוטה, וכן מסתבר. עפ"י חו"א כלים ג, יב]. ולגרסת ר"י אין כלי חרס

מקבל טומאה מאחוריו כלל. והרמב"ן כתב שאם דרך תשמישו הוא גם באחוריים – מיטמא, ואם לאו אינו מיטמא.
 ב. כלי חרס שנטמא תוכו, מיטמא טהרות במגעם בין שנגעו הטהרות בתוך הכלי בין שנגעו בגבו (תוס' בכורות, דלא כרבנו שמואל, ומובא בסוס"א רב"ן).
 עוד בדיני טומאת כלי חרס – בבכורות לה.

דף כג

- כד. א. הנושא את המדרס – האם מותר לו לשאת תרומה וקדשים? ומה הדין בדיעבד?
 ב. האם מותר לשאת מי חטאת ואפר חטאת ולהעבירם בנהר או באויר?
 ג. כלים הנגמרים בטהרה – האם צריכים טבילה והערב שמש?
 ד. שופרת שחתכה לצורך אפר חטאת – מה דינה ומה דין הנוגע בה?
 ה. האם חידשו בפרה דבר שאין כיוצא בו במקום אחר?
 ו. אלו כלים טמאים משום מדרס ואלו אינם טמאים?

א. עשו חכמים מעלה בקודש שהנושא את המדרס לא ישא את הקודש, משום מעשה שהיה באחד שהעביר חבית של יין קודש ממקום למקום ונפסקה רצועה של סנדלו ונטלה והניחה על פי חבית ונפלה לאויר החבית ונטמאת, אבל נושא את התרומה [כרבי חנניה בן עקביא שאמר כל מקום שגזרו חכמים משום מעשה שהיה, לא גזרו אלא כדוגמת המעשה וכאותו דבר].

א. דוקא נושא ביד אסרו, כמעשה שהיה, אבל הלבוש בגד מדרס או לבוש סנדל לא גזרו (כן הוכיח החו"א – פרה ה, כו).

ב. יש מפרשים עפ"י פשוטות דברי הגמרא שלפי חכמים החולקים על רבי חנניה, אף בתרומה יש לאסור (עפ"י כסף משנה; טורי אבן). ויש אומרים שאין בדבר מחלוקת (עפ"י חזון איש). ומכל מקום הלכה כסתם משנתנו שהנושא את המדרס נושא את התרומה (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות).
 נסתפקו בגמרא בסנדל טהור, וכן נסתפקו בחבית שתומה, האם גזרו גם באלו.
 עבר ונשא – רבי אילא אמר: טמא. רבי זירא אמר: טהור.

הלכה כרבי זירא, כי דין דרבנן הוא (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות). במי חטאת – הנושא את המדרס פוסל אותם (ע' רב"ד פרה יג, ג; ובטו"א נראה שלא נקט כן והשיגו במרומי שדה, ואפשר שגם הטו"א מודה – ע' חזון איש פרה ה, כו).

ב. לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירם בירדן ובספינה ולא יזרקם מצד זה לצד אחר ולא ישיטם על פני המים ולא ירכב ע"ג בהמה או ע"ג חברו אלא אם כן היו רגליו נוגעות בקרקע, אבל מעבירם על הגשר. לדברי חכמים, אין חילוק בין הירדן לשאר נהרות ולר' חנניה בן עקביא לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה.
 לענין חטאת הלכה כחכמים, לאסור בכל מקום (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות).

ג. כלים הנגמרים בטהרה [על ידי חבר] צריכים טבילה לקודש אבל לא לתרומה – מעלה עשו בקודש, שמא ניתזה צינורא של עם הארץ במהלך עשיית הכלי כשאינו שמור עדיין, ובשעת גמרו עדיין לחה היא. ואולם הערב שמש אין צריך.